

Anmälan mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, 1:a åklagarkammaren i Göteborg, och Polismyndigheten i Västra Götaland för långsam handläggning av en förundersökning om misshandel av barn

Anmälan

I en anmälan till JO riktade socialchefen i Göteborgs Stad Centrum kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, 1:a åklagarkammaren i Göteborg, och Polismyndigheten i Västra Götaland med anledning av handläggningen av en förundersökning om grov misshandel av två barn, födda år 2002. Han var missnöjd med att förundersökningen tagit för lång tid. Av en bifogad handling framgick att anmälan om misshandel hade gjorts i februari 2003 men att förundersökningen trots att över ett år hade gått ännu inte var avslutad.

Utredningen

Handlingar i polismyndighetens ärende K 25471-03 och åklagarkammarens ärende C1-6-692-03 infordrades och granskades. Vidare inhämtades muntliga upplysningar, bl.a. från kriminalinspektören AA. Följande framkom.

Den 18 februari 2003 inkom till Polismyndigheten i Västra Götaland en polisanmälan avseende misstanke om misshandel av en flicka, född i augusti 2002. Polismyndigheten beslutade samma dag att inleda förundersökning om grov misshandel. Förundersökningen övertogs av kammaråklagaren BB. Flickans föräldrar delgavs vid förhör den 30 maj 2003 misstanke om grov misshandel av dottern.

Den 6 juni 2003 upprättades en tilläggsanmälan rörande ytterligare misstankar om misshandel dels av flickan, dels av flickans tvillingbror. Barnens föräldrar antecknades samma dag som skäligen misstänkta för grov misshandel. Barnens far anhölls den 7 juni 2003, men försattes på fri fot dagen därpå.

Slutförhör hölls med båda föräldrarna den 17 februari 2004. I samband därmed begärdes att förundersökningen skulle kompletteras med vissa uppgifter.

Den 20 februari 2004 beslutade åklagaren att lägga ned förundersökningen mot barnens mor i dess helhet samt mot barnens far avseende grov misshandel av sonen. Därefter skickades en kopia av förundersökningsprotokollet m.m. till

faderns offentliga försvarare. Den vid slutförhöret begärda kompletteringen hade i slutet av maj 2004 inte inkommit.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar över handläggningstiden i ärendet varvid särskilt skulle anges anledningen till att fristen i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, FUK) hade överskridits.

Åklagarmyndigheten kom in med ett yttrande. Vidare inkom upplysningar från chefsåklagaren CC och från kammaråklagaren BB.

JO fick också del av Åklagarmyndighetens beslut att inte inleda förundersökning mot åklagaren eller vidta någon ytterligare åtgärd med anledning av en anmälan om tjänstefel (här utelämnat) samt CC:s beslut att lägga ned förundersökningen såvitt avsåg misstanke om tjänstefel av polisman (här utelämnat).

Kammaråklagare BB

BB uppgav att hon är och vid tidpunkten för polisanmälan var medveten om det skyndsamhetskrav som är föreskrivet i 2 a § FUK samt att hon under förundersökningens gång vägt detta skyndsamhetskrav mot målsägandenas enskilda intresse och mot det allmännas intresse att utreda, dels hur de båda barnen orsakats de skador som de uppvisat, dels vem som tillfogat dem skadorna. Hon uppgav vidare att hon ansett det vara mer väsentligt att grundläggande utreda vad som hänt med de två barnen än att skynda igenom förundersökningen. Därutöver upplyste hon bl.a. följande.

Det har varit fråga om två spädbarn som, till skillnad från andra målsäganden, själv inte har kunnat berätta vad som hänt. Vidare har det varit fråga om händelser som inträffat i hemmet utan några vittnen. Vad utredningen främst har inriktats mot är hur dessa skador uppkommit och vilken sorts yttre påverkan det varit fråga om samt vidare att utesluta alla andra tänkbara scenarier än misshandel. Vidare har vi lagt ner mycket tid på att erhålla underlag om vem som tillfogat barnen skadorna. Föräldrarna, som var de som kom att misstänkas, har båda när de förhörts förnekat brott och kommit med flera invändningar och förklaringar till skadorna och hur dessa kan ha uppkommit. Dessa invändningar har medfört att det varit nödvändigt att inhämta ytterligare utredning, främst genom läkarutlåtande, för att kunna vederlägga invändningarna.

Tingsrätten har i sin dom, som har överklagats, konstaterat att flickans skador orsakats av skakvåld och att alla andra tänkbara förklaringar och invändningar är motbevisade men konstaterat att det inte är bevisat vem av modern eller fadern som gjort detta. Detta visar på vilka svårigheter som förelegat under utredningen och som fortfarande föreligger.

Jag har vid varje tillfälle socialchefen kontaktat mig förklarat varför handläggningen dragit ut på tiden. Jag har förklarat vikten av det enskilda och allmänna intresse av att försöka få helt klarlagt vad som orsakat de små barnen deras skador. Jag har vidare efter sommaren/hösten 2003 hänvisat socialchefen till min chef, chefsåklagare CC, och underrättat honom om situationen.

Förutom att brotten varit svåra att utreda har utredningsförutsättningarna på grund av arbetsbelastning inte varit fullt gynnsamma. I ärendet var fadern, som var den som slutligen kom att åtalas, inte frihetsberövad. Ärendet handlades av länskriminalpolisens utredningsavdelning där utredande poliser inte var befriade från andra prioriterade ärenden. De var i första hand nödgade att arbeta med sådana ärenden där de misstänkta var frihetsberövade. Detta är en av omständigheterna till tidsåtgången. Utredande polis har också underrättat sin chef på utredningsroteln om förhållandet. Som nedan följer byttes förhørsledare under sommaren 2003.

Nedan följer en redogörelse för utredningen utifrån tjänsteanteckningar som noterats i akten.

Ärendet lottades på min rotel den 20 februari 2003. Anmälan avsåg då grov misshandel mot tvillingssystemen. Utsedd förhørsledare var polisinspektören DD. Vi hade kontakt med varandra och som första åtgärd var vi överens om att inhämta rättsintyg avseende målsägandens skador efter att beslut om särskild företrädare fattats av tingsrätten.

Den 25 februari 2003 inkom kompletteringar från DD angående flickans vårdnadshavare. Den 26 februari 2003 ansökte jag om att särskild företrädare för målsäganden skulle förordnas. Tingsrätten förordnade den 27 februari 2003 interimistiskt advokat EE såsom särskild företrädare för målsäganden. Jag inhämtade telefonledes EE:s godkännande att inhämta rättsintyg avseende flickan.

Enligt egna tjänsteanteckningar i akten var jag i kontakt med DD den 14 mars 2003 varvid jag lämnade direktiv om att rättsintyg skulle inhämtas och att föräldrarna därefter skulle höras i ärendet.

Den 15 april 2003 har jag antecknat att rättsintyget inkommit och att jag givit direktiv om att föräldrarna skall höras och delges misstanke om grov misshandel. Jag har vidare antecknat att detta skall ske snarast. Jag fick redan då besked av DD att hon hade hög arbetsbelastning men att hon skulle höra föräldrarna så snart hon hann.

Den 26 maj 2003 hade vi förnyad kontakt varvid DD meddelade att hon hade kallat föräldrarna till förhör den 30 maj 2003. Meningen var att jag skulle vara med på förhören men var förhindrad på grund av andra åtaganden.

Den 2 juni 2003 hade DD och jag åter kontakt där hon redogjorde för förhören samt upplyste om att flickan skulle på återbesök på sjukhuset för att kontrollera tidigare skador.

Den 4 juni 2003 inkom till polismyndigheten en ny anmälan från SDF Centrum vilken översändes till mig den 6 juni 2003. Anmälan avsåg, förutom förnyad misshandelsmisstanke avseende flickan, även misstankar om misshandel avseende hennes tvillingbror.

Den 6 juni 2003 ansökte jag vid Göteborgs tingsrätt om särskild företrädare för tvillingbrodern och tingsrätten förordnade interimistiskt advokat EE. DD och jag kom överens om att kalla in föräldrarna för att de skulle höras såsom misstänkta även avseende de nya brottsmisstankarna.

Lördagen den 7 juni 2003 inkom fadern på kallelse och delgavs misstanke om grov misshandel. Han anhölls av jouråklagare. Jag hade kontakt med jouråklagaren under dagen och meddelade också att jag själv skulle tjänstgöra måndagen den 9 juni 2003, annandag pingst. Den 8 juni 2003 hördes modern som misstänkt för samma brottslighet. Anhållningsbeslutet avseende fadern hävdades samma dag. Den 9 juni 2003 talade jag med DD och vi kom överens om att fortsätta ärendet genom att, dels inhämta rättsintyg avseende de nya misstankarna, dels genomföra en rekonstruktion i hemmet med fadern där han med hjälp av en docka skulle visa hur han hanterat tvillingarna som en förklaring till hur skadorna uppkommit varefter detta skulle sändas till rättsläkare för bedömning.

Under juni månad tjänstgjorde jag på internationella kammaren i Göteborg och hade därefter semester. När jag återkom i tjänst hade polisinspektör AA fått överta ärendet vilket hon hade underrättat mig om i skrivelse den 4 juli 2003. Efter semestern talades vi vid per telefon den 6 augusti 2003. Vi gick igenom ärendet och nya direktiv lämnades om att rekonstruktionen skulle genomföras. Även AA underrättade mig om sin arbetssituation. Den 7 oktober 2003 var jag i kontakt med AA som skulle sätta igång med ärendet. Den 6 november 2003 meddelade hon mig att rekonstruktionen skulle hållas den 13 november 2003. Så skedde också varefter rekonstruktionsfilmen genom polisens försorg översändes till rättsläkaren för bedömning om tvillingarnas skador kunde uppkomma på så sätt fadern förevisat.

Den 4 februari 2004 översände polisen den rättsmedicinska rapporten till mig. Jag talade med rättsläkaren den 9 februari 2004 varefter jag dagen efter kom överens

med AA att kalla in föräldrarna till slutförhör. I samband härmed lade jag ned förundersökningen avseende misshandel mot tvillingpojken vilket föräldrarna underrättades om vid förhören som hölls den 17 februari 2004. Jag lade även ned förundersökningen mot modern avseende misshandel mot flickan. Vid slutförhör begärde fadern och dennes försvarare komplettering av förundersökningen.

Vi kom överens om att förundersökningsprotokollet skulle sammanställas avseende fadern, översändas till hans försvarare för två veckors skäligt rådrum och för kontroll om ytterligare komplettering begärdes från deras sida.

Den 12 mars 2004 pratade jag med AA som upplyste mig om att handlingar i form av förlossningsjournaler som hon begärt skulle översändas till rättsläkaren inte kommit fram. Den 6 april 2004 meddelade hon att dessa handlingar översänts till rättsläkaren. Den 22 april 2004 meddelade AA att rättsläkaren fått in journalanteckningar som dock var handskrivna och oläsliga. Nya beställdes därför in. Den 18 maj 2004 underrättades jag om alla handlingar nu nått rättsläkaren. Den 10 juni 2004 översände AA det nytillkomna yttrandet från rättsläkaren samt redovisade detta i förundersökningsprotokoll den 24 juni 2004 efter att fadern och advokaten delgivits kompletteringen.

Den 13 juli väckte jag åtal mot fadern för grov misshandel.

Chefsåklagare CC upplyste bl.a. följande.

Åklagarkammarens ärende C1-6-692-03 ang. våld mot barn tillhör tveklöst kategorin prioriterade mål.

Den frist som anges i 2 a § förundersökningskungörelsen har förvisso överskridits. Åklagarens handläggning har granskats av Överåklagaren, som i beslut den 4 maj 2004 funnit att åklagaren inte brustit i aktivitet. Jag har tagit del av akten i ärendet och granskat den utifrån dagboksblad och aktinnehåll. Eftersom diarieföreskrifterna anger att diarieföring skall ske i den omfattning som erfordras för att ärendets gång skall kunna i huvudsak följas, är inte alla åtgärder från åklagarens sida uppförda i diariet; de framgår dock väl genom tjänsteanteckningar i akten. Det framgår att ärendet varit tungt och komplicerat och krävt stora insatser av åklagaren och polispersonalen. Jag har också i disciplinmål haft att ta ställning till om förhållanden ådagalagt brottslig försummelse under förundersökningen, vilket jag inte funnit föreligga.

Orsaken till att handläggningstiden kommit att vida överskrida de stipulerade tre månaderna står enligt min bedömning att finna i en kombination av ärendets komplexa och svårutredda natur, åklagarens arbetsbörda, byte av förhållanden och det förhållandet att den erfarna utredningspersonalen vid Länskriminalpolisen, genom att ärenden med frihetsberövade står högst på prioriteringslistan, inte kan ägna sig åt ett ärende av aktuellt slag utan mer eller mindre långa avbrott. Sistnämnda innebär givetvis tempoförlust i utredningen, vilket får beklagliga genomslag i form av lång handläggningstid.

Åklagarmyndigheten

Åklagarmyndigheten hänvisade till vad CC upplyst och anförde därutöver bl.a. följande.

Tidsfristen i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) är inte absolut utan får överskridas om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Utredningen har avsett två målsägande, flera misstänkta gärningar och två misstänkta personer. Ett flertal tidskrävande utredningsåtgärder har varit nödvändiga såsom barnförhör och inhämtande av sakkunnigutlåtanden. Flera av dessa åtgärder har blivit påkallade successivt. Utredningen har därför varit av särskild beskaffenhet. Att den polisiära förhållanden bytts ut är en särskild omständighet som föranlett tidsutdräkt. Sammanfattningsvis är det min bedömning att omständigheterna i detta fall varit sådana att det funnits skäl för överskridande av tidsfristen som skett.

Härutöver kan jag tillägga att CC upplyst mig om att han vid en arbetsplatsträff med kammarens åklagare erfarit att åklagarna är väl medvetna om den aktuella föreskriften. Vidare har CC uppgivit att han därvid har framhållit för åklagarna vikten av att efterkomma föreskriften.

För egen del kommer jag att vid nästa möte med ledningsgruppen vid Åklagarmyndigheten i Göteborg påminna om tidsfristen i bestämmelsen.

Ärendet remitterades till polismyndigheten som anmodades att lämna upplysningar över handläggningen av ärendet och redovisa sin bedömning av det som kommit fram.

Polismyndigheten inkom med ett yttrande till vilket var fogat polismyndighetens handlingsplan avseende skydd för utsatta barn (här utelämnat).

Polismyndigheten

I yttrandet redogjordes inledningsvis för ärendets handläggning i huvudsaklig överensstämmelse med vad som framgår ovan av de upplysningar som lämnats av BB, dock med bl.a. följande tillägg. Den 28 februari 2003 begärde förhørsledaren kriminalinspektören DD ett rättsintyg. Rättsintyget utfärdades den 28 mars 2003. Den 26 maj 2003 redovisade Göteborgs Stad Centrum genom Barn- och ungdomsenheten en utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen. Den 30 maj 2003 hörde DD flickans föräldrar som misstänkta för grov misshandel av dottern. Den 8 juni 2003 hölls förhör upplysningsvis med tre grannar till familjen i samband med s.k. dörrknackning. Med anledning av förestående semester och därefter utbildning samt utlandsuppdrag överlämnade DD den 30 juni 2003 ärendet till kriminalinspektör AA, som den 4 juli 2003 begärde utredningsdirektiv från åklagaren. Den 24 november 2003 begärde AA ett rättsintyg som avsåg tvillingarna och den 7 januari 2004 kopior av journalanteckningarna som avsåg flickans skador. Rättsintyget utfärdades den 27 januari 2004.

Därutöver anfördes bl.a. följande.

I polismyndighetens verksamhetsplan för 2004 är föreskrivet att genomströmningstiden för ärenden som avser misshandel mot barn inte utan särskilda skäl skall överstiga 90 dagar. För närvarande är den genomsnittliga genomströmningstiden för dessa ärenden 74 dagar.

I ett tidigare yttrande till JO (JO dnr 2469-2004) har polismyndigheten redogjort för de kontrollfunktioner som finns vid myndigheten för att kunna följa upp att föreskrivna prioriteringar tillämpas. Myndigheten har också en handlingsplan som avser skydd för utsatta barn.

Polismyndighetens genomgång av ärendet visar – i likhet med Åklagarmyndighetens yttrande – att utredningen varit komplicerad med två målsägande, flera misstänkta gärningar och två misstänkta personer. Ett flertal tidskrävande utredningsåtgärder har varit nödvändiga. Flera av dessa åtgärder har blivit påkallade successivt.

I detta fall har komplexiteten i ärendet medfört en extra lång handläggningstid. Polismyndighetens slutsats blir att det funnits skäl för den långa handläggningstiden.

Därefter har bl.a. Göteborgs tingsrätts dom den 4 oktober 2004 i mål B 11151-03 och Hovrättens för Västra Sverige dom den 13 oktober 2005 i mål B 4387-04 infordrats. Tingsrätten ogillade åtalet mot flickans far. I hovrätten dömdes fadern för grov misshandel och vållande till kroppsskada.

Socialchefen bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaren.

Bedömning

Av 23 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken framgår att en förundersökning skall bedrivs så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre skäl att fullfölja en förundersökning skall den läggas ned.

Enligt 2 a § FUK skall en förundersökning i vilken målsäganden vid tiden för anmälan inte fyllt 18 år bedrivs särskilt skyndsamt, om brottet riktats mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse mer än sex månader. Förundersökningen skall vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Bestämmelsen ger således ett utrymme för att i undantagsfall överskrida den föreskrivna tremånadersfristen. I förarbetena till bestämmelsen anfördes som exempel på när fristen får överskridas att utredningen är omfattande, att det är flera personer inblandade som måste förhöras flera gånger eller att många barnförhör behöver hållas. Personalbrist eller förekomsten av ett stort antal ärenden av förturskaraktär utgör inte skäl att överskrida fristen (SOU 2000:42 s. 85 f. och s. 91).

Enligt 1 a § andra stycket FUK har undersökningsledaren ansvar för förundersökningen i dess helhet. Förundersökningsledaren skall se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes eller rättssäkerhetsintresse tas tillvara.

Förundersökningen avsåg misstankar om grov misshandel. Målsägandena var två spädbarn. Den frist som anges i 2 a § FUK gällde därför för handläggningen. Förundersökningen inleddes den 18 februari 2003 och BB förordnades som förundersökningsledare två dagar senare. Den 15 april 2003 gav BB direktiv att föräldrarna skulle höras och delges misstanke om brottet. I vart fall då började den i 2 a § FUK angivna tidsfristen att löpa. Den 6 juni 2003 gjordes ytterligare brottsanmälningar och båda föräldrarna antecknades som skäligen misstänkta för dessa brott.

Förundersökningen mot modern lades ned den 20 februari 2004. Samma dag lades också förundersökningen mot fadern såvitt avsåg misstankarna beträffande pojken ned. Den 13 juli 2004 väcktes åtal mot fadern för grov misshandel av flickan. Den ovan nämnda tidsfristen hade då överskridits med drygt fem månader när det gäller misstankar mot föräldrarna avseende pojken och med sju månader när det gäller misstankar riktade mot modern avseende flickan. När det gäller misstankar riktade mot fadern om grov misshandel av flickan hade tidsfristen överskridits med tolv månader.

Av utredningen framgår att sedan föräldrarna hade antecknats som skäligen misstänkta hölls den 7 och 8 juni 2003 flera förhör i ärendet, bl.a. med föräldrarna. Den 9 juni 2003 hade BB kontakt med DD, varvid de kom överens om att ytterligare rättsintyg skulle inhämtas och en rekonstruktion genomföras. Vid kontakter mellan

BB och den nya utredande polismannen AA den 6 augusti 2003 gav BB på nytt direktiv om att rekonstruktionen skulle genomföras och den 15 augusti 2003 beslutades om husrannsakan för genomförande av rekonstruktionen. Därefter vidtogs inga åtgärder förrän den 4 november 2003 då ett nytt rättsintyg begärdes in. Rekonstruktionen genomfördes drygt en vecka senare. Det dröjde alltså fem månader till dess att rekonstruktionen faktiskt genomfördes. Under den tiden vidtogs inte heller någon annan åtgärd som förde utredningen framåt. Med tanke på den frist om tre månader som gällde för utredningen är ett sådant uppehåll i handläggningen självfallet inte acceptabelt. Det är vidare anmärkningsvärt att det i förundersökningens inledningsskede dröjde cirka en och en halv månad från det att det första rättsintyget inkom till dess att nästa utredningsåtgärd – förhör med föräldrarna – ägde rum. Ett sådant dröjsmål i utredningen är naturligtvis inte heller förenligt med det särskilda skyndsamhetskrav som gäller för förundersökningar av aktuellt slag.

Åklagarmyndigheten har i sitt yttrande påstått att ett flertal tidskrävande utredningsåtgärder har varit nödvändiga, bl.a. barnförhör. Såvitt framgår av utredningen har det dock inte förekommit några barnförhör i ärendet, som avsåg målsäganden födda i augusti 2002.

Det är däremot givet att misstanke om ytterligare brott i ett fall som det förevarande kan utgöra godtagbara skäl att överskrida fristen. Att det varit nödvändigt att inhämta ett antal rättsintyg i ärendet och att behovet av dessa åtgärder infunnit sig successivt motiverar också enligt min mening ett visst överskridande av den föreskrivna tidsfristen. Varken dessa förhållanden eller utredningens beskaffenhet i övrigt motiverar emellertid att förundersökningen dragit ut på tiden i den utsträckning som skett i det aktuella fallet.

Åklagarmyndigheten har som förklaring till den långa handläggningstiden bl.a. pekat på att den polisiäre förhørsledaren byttes ut. Av utredningen framgår dock att den övertagande kriminalinspektören kort efter att hon övertog ärendet begärde utredningsanvisningar i en skrivelse till åklagaren. Bytet av förhørsledare hade således, såvitt utredningen utvisar, i sig inte behövt innebära att förundersökningen försenats.

CC har även pekat på åklagarens arbetsbörda och det förhållandet att den erfarna utredningspersonalen vid länskriminalpolisen, genom att ärenden med frihetsberövade måste prioriteras, inte kan ägna sig åt ett ärende av aktuellt slag utan mer eller mindre långa avbrott. Jag har förståelse för att arbetssituationen av olika skäl har varit mycket ansträngd. Varken detta eller vad som har framkommit om förundersökningen medför emellertid att det har funnits godtagbara skäl att överskrida fristen i 2 a § FUK i den utsträckning som har skett. När en i lag eller annan författning fastlagd tidsfrist gäller för handläggningen av ett ärende måste det ställas särskilt stora krav på aktivitet från såväl utredarnas som förundersökningsledarens sida.

Handläggningstiden i ärendet har således varit alltför lång och såväl åklagaren som polismyndigheten förtjänar kritik för detta.

Ärendet avslutas.